

واکاوی کیفی مفاهیم سیاسی - اجتماعی وصایای شهدای مدافع حرم استان تهران

غلامرضا عابدی کوشالشاہ

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

رزا کرم پور^۱

استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

علی باصری

استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۸

چکیده

هدف از مطالعه حاضر « واکاوی مفاهیم سیاسی - اجتماعی مکتوبات (وصایای) شهدای مدافع حرم استان تهران در سال ۱۳۹۸ است. در این پژوهش نظریه‌های کارکردگرایانه، ساختارگرایانه، مدرن و پست مدرن تفسیر گرایان و نظریه‌های متفکرین مسلمان مورد بررسی قرار گرفتند. روش پژوهش و راهبرد پژوهش حاضر، تحلیل محتوای کمی است که نوعی تکنیک در پژوهش کیفی است. این روش به منظور توصیف عینی و منظم محتوای پیام با هدف نهایی تفسیر داده‌ها به کار می‌رود و بر شناخت و برجسته ساختن محورها یا خطوط اصلی متن دلالت دارد. جامعه آماری این مطالعه شامل کلیه وصایای مدافع حرم است که با توجه به آثار موجود و در دسترس، (۲۰ مورد از وصایا) انتخاب شد، شیوه نمونه‌گیری از نوع نمونه در دسترس و هدفمند انتخاب شد. یافته‌های تحقیق نشان داد فراوانی مفاهیم سیاسی ۵۷/۹۶ درصد و مفاهیم اجتماعی ۴۲/۰۴ درصد در وصیت‌نامه شهدای مدافع حرم لحاظ شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که دو الگو از متن وصایای شهدا قابل استخراج است. نخست؛ پیروی از قیام عاشورا و امام حسین به عنوان رهبر و پرچمدار واقعی این قیام و دومین الگو دفاع از خاک، میهن و زندگی هموطنان است.

واژه‌های کلیدی: محتوای پیام، دفاع از میهن، مفاهیم سیاسی-اجتماعی، وصیت‌نامه

^۱ نویسنده مسئول: Rosakarampour@yahoo.com

مقدمه

مدافعان حرم، نیروهای داوطلب نظامی هستند که توسط جمهوری اسلامی ایران سازماندهی و به کشورهای عراق، سوریه و لبنان اعزام شدند و به گروه‌های همفکر در این کشورها کمک‌های مستشاری و عملیاتی می‌کنند. بیشتر افراد این گروه را نیروهای رسمی سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ایران، بسیج و البته ارتش جمهوری اسلامی ایران تشکیل می‌دهند که اکثر شهدای ایران نیز از این سه نهاد نظامی ایران هستند. مدافعان معتقدند از حرم اهل بیت در مقابل حمله گروه‌های داعش حفاظت می‌نمایند. عده‌ای از این افراد در درگیری‌های بین نیروهای دو طرف به شهادت می‌رسند. مدافعان حرم بخشی از دو هزار نیروی ایرانی یا تحت حمایت ایران در سوریه هستند. مدافعان افراد شبه نظامی تحت حمایت بنیاد شهید و امور ایثارگران جمهوری اسلامی ایران قرار می‌گیرند که کمتر از نیمی از این افراد از افغانها هستند. این اصطلاح پس از تخریب مقبره حجر بن عدی توسط گروه‌های تروریستی و تهدید این گروه‌ها مبنی بر حمله به حرم زینب بنت علی، در اوایل ۱۳۹۲ خورشیدی وارد ادبیات اجتماعی شد (رضایی، ۱۳۹۵). مدافعان حرم با وجود آن که در جنگ نه داخلی بلکه خارجی شرکت می‌کنند به آن افتخار می‌کنند و این افتخار را در مکتوبات خویش بجا گذاشتند. واکاوی وصایا و مکتوبات مدافعان حرم نشان می‌دهد که این وصیت نامه‌ها در شرایط روحی خاص و با وجد و شور و حال عارفانه نوشته شده است و از ژرفای روح عاشق جوانانی نشأت گرفته که جذبه ازلی هر لحظه آنان را به دیدار و مشاهده‌ی خویش فرا می‌خواند دارای ویژگی‌هایی است.

تحلیل و واکاوی مکتوبات شهدا می‌تواند لایه‌های پنهانی اندیشه و تفکرات شهدای جنگ تحمیلی و باورها و دیدگاه‌های رزمندگان ایرانی را بر اساس یک روش علمی تبیین و بازنمایی کند. مطالعه حاضر در راستای تحقق این امر صورت می‌پذیرد و جریان واکاوی مفاهیم سیاسی اجتماعی را در وصایای شهدای مدافع حرم در دهه حاضر واکاوی می‌نماید و بدنبال تحلیل و تبیین مفاهیم اجتماعی و سیاسی در بین مکتوبات شهدای مدافع حرم است. ضرورت توجه به اهمیت نسل جوان؛ یکی از ضرورت‌های پرداختن و تحلیل وصایای شهدا بویژه شهدای مدافع حرم است. شهدا در وصایای خویش به ویژگی‌ها و استعدادهای نهفته در وجود جوانان پرداخته‌اند و این که به آنها گوشزد می‌کنند

مناسب‌ترین زمینه برای طراحی و ایجاد هرگونه تغییر، تحول فردی - اجتماعی است و منشأ بسیاری از انقلاب‌ها و تحولات در جوامع جوانان بوده‌اند. این شهدا به کرات در وصایای خود به جوانان متذکر می‌شوند که در اسلام توجهی خاص به جوانان مبذول شده است چنانکه حضرت محمد (ص) می‌فرماید: «اوصیکم بالشباب خیراً فانهم ارق افئده». امروزه پاسداری از خون شهیدان و ابلاغ پیام انقلاب اسلامی، نیازمند همراهی جوانان آزاده ایران است. شناخت از الگوهای صبر و مقاومت، طریقی روشن برای دلگرمی جوانان، به آینده درخشان خواهد بود (اورعی، ۱۳۸۵).

از ضرورت‌های واکاوی وصایای شهدا؛ ارتقاء سطح آگاهی جامعه نسبت به باورهای دینی و ارزش‌های اسلامی تقویت باورهای دینی و ملی است زیرا اصلی‌ترین مسائل اعتقادی و فرهنگی به حساب می‌آید و در ردیف مهمترین وظایف مراکز آموزشی است. نهادینه کردن ارزش‌ها در جامعه، نیاز به برنامه‌ریزی و سازماندهی دارد و مسئولیت این امر بر عهده کلیه نهادهای فرهنگی در جامعه، به ویژه آموزش و پرورش است از همین رو، لازم است، قدم‌های اساسی در جهت ارائه الگوهای درست به نسل جوان و متناسب با ارزش‌های انقلاب برداشته شود. کشف و شناسایی مفاهیم و ارزش‌های سیاسی و اجتماعی مورد تاکید شهدای مدافع حرم استان تهران در مکتوبات آنان هدف اصلی و اساسی پژوهش حاضر است. همچنین تبیین اهداف و انگیزه‌های شهدای مدافعین حرم با توجه به متن مکتوبات آنان؛ یافتن مفاهیم هسته‌ای و اصلی در مکتوبات شهدای مدافع حرم در زمینه شهادت و ایثار، آشنایی بیشتر با اندیشه‌ها و اعتقادات شهدا و آشنایی بیشتر با فرهنگ شهادت، مستند سازی ارزش‌ها، مفاهیم سیاسی - اجتماعی در آثار مکتوب شهدای مدافع حرم. از دیگر اهداف این مطالعه است. مهمترین دغدغه محقق و اولویت پژوهشی پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است: نخست) ویژگی‌های شهدا چگونه توصیف می‌گردد؟ دوم) ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی زمان حاضر چگونه ارزیابی می‌گردد؟ سوم) شهدای مدافع حرم در مکتوبات (وصایای) خود بر کدام مفاهیم و ارزش‌های سیاسی - اجتماعی تاکید داشته‌اند؟ چهارم) با توجه به فاصله بیش از دو دهه میان جنگ‌ها به لحاظ زمانی همچنین فاصله مکانی جنگ‌ها از یکدیگر که یکی در دفاع از مرزهای جغرافیایی داخل و دیگری دفاع از مرزهای کشور دیگر؛ وجه مشترک این شهدا بواسطه احساس حضور چگونه ارزیابی می‌شود؟ پنجم)

ضروریات حضور در دفاع از مرزها و اعتقادات از منظر شهدا در مکتوبات آنها چگونه ارزیابی می‌گردد؟

جدول شماره (۱). ماتریس پیشنهادی تحقیق

عنوان تحقیق	روش تحقیق	مضامین اصلی تحقیق	یافته‌ها و نتایج
معدنی (۱۳۸۳) بررسی عوامل و موانع ترویج فرهنگ شهادت	روش کمی - پیمایش	فرهنگ شهادت - اینارگری - تجمل‌گرایی و رفاه زدگی - عملکرد بد بعضی از مسئولین و مدیران جامعه - عدم آگاهی کافی جوانان از حوادث و وقایع جنگ . انقلاب - زیرساخت های فرهنگ جامعه - استفاده ابزاری از شهدا و اینارگران - تبلیغ فرهنگ شهادت و اینارگرایی	۱- استفاده بهینه از ابزارهای هنری اعم از فیلم، نمایشنامه، داستان، رمان، نقاشی و مانند آن. ۲. مهمترین نهادهای ترویج دهنده فرهنگ اینار و شهادت، خانواده مدرسه و سازمان صداوسیما می‌باشند که می‌بایست بر روی چگونگی استفاده درست از این نهادها، تحقیقات و پژوهش‌های اختصاصی و دقیقی صورت پذیرد. ۳. تکریم و رسیدگی به جانبازان جنگ و خانواده اینارگران؛ هر نوع کوتاهی در این مورد همه فعالیت‌های جاری در ترویج فرهنگ شهادت را خنثی می‌کند. ۴. بهتر است به جای حرف، سخنرانی، کلام و گفتار از سوی آنهايي که مدعی ترویج اینارگری و پیروی از شهیدان هستند، به اخلاق، رفتار و سیره ایشان عمل نمایند. نهایت آنکه مفهوم «فرهنگ اینار و شهادت» از فقر نظری و تنوریکی رنج می‌برد.
هاشمی (۱۳۸۳) فرهنگ شهادت در دیدگاه قرآن و حدیث و مقایسه با وصایا و سیره ی عملی شهدا	روش کیفی - تحلیلی	شهید و شهادت - مرگ - جهاد و شهادت - جهاد و هجرت - شهادت طلبی - دیدگاه معصومین -	شهادت با مرگ متفاوت است و از منظر قرآن مجید جهاد و شهادت یکی از رویکردهای مهم است. هاشمی با اتکا بر آیات قرآن مجید، حدیث و وصایا و مقایسه آنها با یکدیگر به موضوع شهادت می‌پردازد.
اورعی (۱۳۸۵) تحلیل محتوای وصایا و آثار فرهنگی شهدا	روش کیفی - تحلیل مضمون	جبهه - جنگ - ارزش‌ها - آثار فرهنگی - امور سیاسی -	مضامین مطرح شده در وصایا و آثار فرهنگی به ترتیب بیشترین حجم، امور سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است که ۶۴۲۱ مورد ترغیب و ۱۶۵۵ مورد تخریب مطرح شده است. تصاویر داده شده از جبهه و جنگ به ترتیب بیشترین حجم مطلب عبارت است از تصاویر دفاعی، حق طلبانه در یک نگاه تاریخی، سلوک عرفانی و عبادی.
عرب نژاد (۱۳۸۶) بررسی خاستگاه اجتماعی شهدای شهرستان کرمان و	تحلیل محتوا	عوامل فردی - فعالیت های فردی - زمینه هنری - زمینه فرهنگی - سابقه مبارزاتی - شغل در جبهه -	۱- شهدا آگاه و اهل قلم بوده‌اند و به وصیت‌نامه اهمیت داده‌اند. ۲- استفاده از آیه، در ابتدا وصیت‌نامه نشان می‌دهد که رزمندگان با قرآن مأنوس‌بودند در عین اینکه روحیه‌مبارزی داشتند، از روحی آرام نیز برخوردار بودند توجه و توصیه شهدا به صبر، جهاد، شهادت

واکاوی کیفی مفاهیم سیاسی - اجتماعی وصایای شهدای مدافع حرم استان تهران ۹۷

عنوان تحقیق	روش تحقیق	مضامین اصلی تحقیق	یافته ها و نتایج
تحلیل محتوای وصیتنامه ها			و تقوا آشکار کننده‌ی اهمیت و توجه اینها به این موضوعات در کنار هم است.
شاعری (۱۳۸۶) انگیزه های موثر بر شهادت طلبی (بررسی وصیت نامه های شهدای آموز آموزش و پرورش استان گلستان	تحلیل محتوا	شهادت طلبی - دانش آموزان - خود خواهی - دگر خواهی - خودپاری - عشق به خدا - حق طلبی - زیبا گرایی - میل به جاودانگی -	برای متغیر اول عشق به خدا پیروی از دین و قرآن اطاعت از ولایت و برای متغیر دوم وطن دوستی ، دفاع از انقلاب و نوع دوستی و برای متغیر خود یابی عدم وابستگی به دنیا ، احساس تکلیف زیبایی گرایی ، حق طلبی و میل به جاودانگی است . متغیر خدا خواهی بیشترین امتیاز را در بین متغیر ها و مقوله اطاعت از ولایت بیشترین امتیاز را از مقولات تحقیق کسب کرده اند.
معدنی (۱۳۸۶) مقدمه ای بر مفهوم شهادت و شیوه های ترویج آن	کمی - کیفی	فرهنگ شهادت - فرهنگ اجباری - پوشش های فرهنگی - مبارزه و شهادت - احکام قرآنی -	شهادت دارای ویژگی هایی است: فرهنگ عام ولی خاص است - فرهنگ ثابت ولی متغیر است - فرهنگ اجباری ولی اختیاری است / کارکردهای فرهنگ شهادت / فرهنگ شهادت متأثر از پوشش های فرهنگی (فرهنگ پذیری، فرهنگ یابی تغییرات اجتماعی و هویت فرهنگی) به عبارت دیگر خصوصیات فرهنگ را داراست یعنی دچار تغییرات می شود از هویت جامعه نشأت گرفته و متأثر می شود، پذیرفتنی، آموختنی و تدریجی نیز است. / هدف شهادت و آمال شهیدان تحقق «عدل الهی»، «تحقق اسلام»، «قوت دادن به اسلام»، «شرف اسلام»، «احیاء ارزشهای معنوی»، «عزت دین» و در یک کلام اعتلای حق بود.
فراهانی (۱۳۹۰) تحلیل محتوای وصیت نامه شهداء با تاکید بر نیایش (نماز، ذکر، دعا و قرآن) و پیامدهای شخصیتی، فرهنگی - سیاسی - اجتماعی	روش کمی - تحلیل محتوا	شهادت - نماز - ذکر - دعا و قرآن - روزه -	شهادت به فریضه نماز تاکید زیادی داشتند، مخصوصا به نماز جمعه و جماعت. همچنین آنها از بین پیامدهای دعا و تلاوت قرآن، بیشترین تاکید را به پیامدهای سیاسی و اجتماعی و اخلاقی نماز داشته‌اند. همچنین نتایج نشان داد که به نسبت مقوله‌های دیگر، به ذکر گفتن اشاره کمتری شده است. مشخص شد فریضه روزه در نظر آنان بسیار مهم بوده و به آن تاکید زیادی داشته‌اند. تعیین میزان تاکید در گروه‌های متولدین سال های مختلف نیز بررسی شده است.

عنوان تحقیق	روش تحقیق	مضامین اصلی تحقیق	یافته‌ها و نتایج
رستمی راوی (۱۳۹۲) تحلیل محتوای وصیت نامه شهدای روحانی استان کرمان	تحلیل محتوا	نگرش شهدا - عبادت، تقوا - صبر و پایداری - والدین - جوانان و مردم - ایثار - شهادت و دفاع	-شهادت در فرهنگ اسلامی، از قداست و نورانیت خاصی برخوردار است زیرا فرد، آگاهانه تمامی هستی خود را در راه هدف مقدس فدا می‌کند./ شهدا آئینه تمام نمای راز حیات هستند، لذا آشنایی با توصیه‌های این عزیزان می‌تواند ما را هم چنان در خط اسلام نگه دارد./دشمنان اسلامی در صدد هستند که با تبلیغات منفی و هزینه‌های فراوان، آثار و برکات دفاع مقدس را از بین ملت ایران پاک کنند لذا هر کاری که با این هدف مغرضانه دشمن مبارزه کند، مقدس و ارزشمند می‌باشد.
امیریان (۱۳۹۳) تحلیل وصیت نامه‌های شهدای استان کرمانشاه با تأکید بر آموزه‌های تربیتی	کیفی - تحلیل محتوا	تربیت - تربیت اسلامی - تربیت شهدا -	در تبیین دیدگاه شهدا، اهداف، روش‌ها، شاخص‌ها، ابعاد، وسایل و امکانات تربیتی مستخرج از وصیت نامه‌ها در مقایسه با مکتب تربیتی اسلام، مفاهیم لازم برای دستیابی به اهداف مورد نظر، ابزار و امکاناتی از قبیل مربی و محتوای تربیتی نیاز است. به طور کلی در تبیین دیدگاه تربیتی شهدا، اهداف، روش‌ها، شاخص‌ها، ابعاد، وسایل و امکانات تربیتی مستخرج از وصیت نامه‌ها در مقایسه با مکتب تربیتی اسلام، مفاهیم لازم را برای نتیجه‌گیری و تفسیر فراهم نموده است.
شاهرخی (۱۳۹۵) تبیین ضرورت و شیوه‌های کاربردی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در مراکز دانشگاهی	کمی - تحلیل محتوا	فرهنگ ایثار و شهادت - هویت و حیات اجتماعی و سیاسی - پایبندی و احترام به ارزش -	با به کارگیری شیوه‌هایی نظیر ایجاد شناخت در دانشجویان، ارتقاء سطح آگاهی دانشجویان نسبت به باورهای دینی و ارزشهای اسلامی، شناسایی و معرفی موانع بازدارنده ترویج فرهنگ شهادت، معرفی اندیشه‌ها و آرمانهای شهدا، بهره‌گیری از متون عرفانی دربردارنده فرهنگ شهادت، معرفی و شناخت شاخصه‌های اصلی فرهنگ شهادت، افزایش دانایی معلمان عزیز نسبت به فرهنگ ایثار و دیگر روش‌های کاربردی، می‌توان به این مقصود دست یافت.

تحقیقات مذکور غالباً " به روش کیفی و با متد تحلیل محتوای کمی - کیفی انجام گرفته است و صرفاً" دو تحقیق با روش کمی است. همچنین مضامین اصلی در این تحقیقات بیشتر بر فرهنگ ایثار و شهادت، عبادت و تقوا، جهاد و شهادت، حق طلبی، میل به جاودانگی و دفاع از میهن و ارزشها متمرکز است. همان گونه که در این مجموعه از تحقیقات پیشین آمده است در تعدادی از این مطالعات، وصایای شهدا به صورت محدود و موردی در کرمانشاه و یا کرمان بررسی و تحلیل شده است. برخی

از تحقیقات هم بیشتر بر مباحث نظری مانند فرهنگ شهادت و مفهوم شهید و شهادت تاکید داشته اند . با توجه به بررسی های گسترده محقق در این زمینه ، ضرورت تحلیل و واکاوی مکتوبات شهدا در یک دهه اخیر به روش کیفی و به منظور درک لایه های پنهانی اندیشه و تفکرات آنان احساس گردید. لذا این مطالعه از این حیث بدیع و با چشم اندازی جدید جنبه های متفاوتی از فرهنگ شهادت را مورد مذاقه و واکاوی قرار داده است . یکی از توجهات ویژه تاکید بر وصایای شهدا در نظر گرفتن توصیه های سیاسی و اجتماعی آنان است. نظریه ها و آراء گوناگون اندیشمندان غربی و مسلمان درباره شهادت و شهادت طلبی وجود دارد و آنها از منظر خاص به آن پرداخته اند. وصیت نامه های شهدا شامل توصیه ها و سفارش های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و گاه در قالب مناجات با خدا است که مورد توجه مخاطب قرار می گیرد. این وصایا از جمله مکاتباتی هستند که می توان از چشم اندازهای گوناگون مورد توجه قرار گیرد و مطابق با نوع نظر گاه انتخابی به تحلیل آنها پرداخت. نظریه های متفکرین کارکردگرایان به عنوان اولین نحله های فکری جامعه شناختی در تحلیل پدیده شهادت طلبی پرکاربرد است. دورکیم به عنوان جامعه شناس کارکردگرا معتقد است هر پدیده اجتماعی دارای کارکرد است . وقتی فرد دارای حس همبستگی و انسجام قوی نسبت به یک گروه باشد، او ارزشها و هنجارهای گروه را از آن خود می داند، او میان منافع خود و گروه، تمایزی قائل نمی شود. چنین فردی در آرزوی فدا کردن و قربانی کردن زندگی اش به خاطر اهداف گروه خواهد بود، بویژه اگر شرایط بحرانی و جنگ در پیش باشد. فرد مجاهد در جنگ با تایید طرح ارزش های مشترک نوع همبستگی اجتماعی خود را با حضور در جنگ تایید می کند و برای حفظ و تداوم این ارزش های مشترک (مانند ایثار و شهادت) حاضر به فداکاری از نوع گذشتن از جان خویش اقدام می نماید. در این رویکرد جنگ دارای کارکرد است. کارکردهای مهم، ارزش ها را تعیین یا ایجاد معیارهایی می داند که به مثابه راهنمای رفتار عمل می کنند و بر اساس قضاوت افراد را در خصوص رفتارهایشان تشکیل می دهند. وی ارزش هایی را که به شیوه های رفتاری اشاره دارند، ارزش های ابزاری و آن ارزش ها را که بر حالت های غایی تاکید دارند، ارزش های غایی می نامد(آزادی، برابری، صلح جهانی، آرامش درونی). اینکه مرکزیت بیشتر ارزش های غایی از اهمیت بیشتری برخوردارند(ظهیری، ۱۳۸۸). و بر نیز به

نیات و انگیزه‌های افراد در انجام کنش‌ها (از جمله شهادت طلبی) مطرح و معتقد است اشخاص نسبت به واقعیت‌ها برداشت‌های متفاوت و مخصوص به خود دارند و طبعاً همه آنها نمی‌تواند صحیح باشد، لذا در موضوعی چون شهادت طلبی، نه برداشت ما، بلکه انگیزه و نیت شهادت طلب (کنشگر) است که اهمیت می‌یابد و الا از دید دیگر افراد ممکن است یک نفر شهید باشد یا نباشد. نکته حائز اهمیت در این زمینه این است که کنش شهیدان همیشه صرفاً معطوف به ارزش نیست و هدف را نیز در بر می‌گیرد (عبداللهی، ۱۳۸۱: ۱۳۷). کنش شهدا در طول تاریخ جنگ ایران و عراق، بار ارزشی دارد اما فارغ از هدف نیست. زیرا اهداف، ابزار و شیوه‌های مناسب داشته و علاوه بر تکلیف، نتیجه را هم مد نظر داشته است. و بر معتقد است در عالم نمی‌توان یک کنش خالص پیدا نمود، اما در دوره‌های مختلف تاریخی در بعضی از جوامع می‌توان یکی از چهار سنخ کنشی را بیشتر مشاهده نمود. و بر کنش عقلانی معطوف به هدف را مختص جوامع صنعتی با رهبران دموکراتیک و کنش عقلانی معطوف به ارزش را مختص جوامع دینی با رهبران کاریزماتیک می‌داند (همان، ۱۳۸۱). لذا کنش شهادت طلبی را می‌توان در سنخ کنش‌های معطوف به ارزش دانست که انگیزه کنشگر برای ادای تکلیف و علاقه به ارزش‌هایی است که او خود را به آن متعهد می‌داند. این تعهد ممکن است دینی، اجتماعی یا اخلاقی باشد، بنابراین کنشگر با توجه به اصول و اعتقاد خود فقط به دنبال نتیجه و سودمندی عمل نیست بلکه او می‌خواهد به تکلیف خود عمل کند. از نظر نظریه پردازان کارکردگرا؛ شهادت به عنوان یک باور و اعتقاد دینی و مذهبی است و به عنوان یک عامل مهم و اساسی، نقش بسزایی در تفکرات و اندیشه‌های شهدا داشته و دارد (ادیبی سده، ۱۳۹۱). احساسات حول مفاهیمی حقیقت‌نمایی و سامان پیدا می‌کند که با ساختارهای سیاسی و اجتماعی جامعه مطابقت دارد و در قالب کلمات و جملات در متون کتبی یا وصیت‌نامه شهدا جلوه پیدا می‌کند. با در نظر گرفتن پاسداری از حریم دین اسلام و احیای آن و در ادامه تداوم انقلاب، ضرورت ملی محسوب می‌شود.

شهید مطهری شهادت را در ارزش آن، حماسه آفرینی شهدا، تقدس شهادت، هدف شهادت و قداست آن می‌داند. اندیشه شهید و شهادت دارای چنان قداستی است که شهید تمام هستی خود را فدا می‌کند و تنها شهید است که دارای لیاقت است و جهاد تنها معیاری است که صداقت مسلمان با آن سنجیده

می شود. راز این تفکر در قیامی چون عاشورا است و راز بقاء امام حسین(ع) این است که نهضتش از طرفی منطقی است، بعد عقلی دارد و از ناحیه منطق حمایت می شود و از طرف دیگر در عمق احساسات و عواطف راه یافته است و شهید این راز را با حفظ نقش شهادت در جامعه ایفا می کند. رابطه میان شهید با جامعه اش دو رابطه است یکی رابطه اش با مردمی که اگر زنده و باقی بود از وجودش بهره مند می شدند و فعلاً از فیض وجودش محروم مانده اند و دیگر رابطه اش با کسانی که زمینه فساد و تباهی را فراهم کرده اند و شهید به مبارزه با آنها برخاسته و رد دست آن ها شهید شده است (مطهری، ۱۳۶۵: ۶۸). تفکر شهادت از نگاه مطهری دارای منطق است منطقی است آمیخته با منطق عشق از یک طرف و منطق اصلاح و مصلح از طرف دیگر منطق شهید، منطق دمیدن روح به اندام مرده ارزش های انسانی است. منطق حماسه آفرینی است. منطق دورنگری بلکه بسیار دورنگری همراه با مسئولیت است. مسئولیتی که در حال حاضر در ارزش های اصیل جامعه وجود دارد. رهبر انقلاب معتقدند درس ایثار و شهادت بایست در جامعه حفظ شود و هرگز نبایست به فراموشی سپرد شود. با اتکا به نظریه های مطروحه فوق؛ جنگ درینش جامعه شناختی فرهنگ جامعه، روابط درون گروهی، روند جامعه پذیری اعتقادات و باورهای دینی و ایدئولوژیک یا دیگر نهادها موجب افزایش یا کاهش گرایش جوامع به جنگ می گردد و جنگیدن برای دفاع از ارزش ها دارای کارکرد است و متاثر از سازوکارهای جامعه. به این ترتیب در جامعه ای که یکی از شیوه های آن ترویج فرهنگ ایثار و شهادت باشد جنگیدن همان دفاع از حفظ و ناموس و ارزش ها و فرهنگ ها است. انتقال این فرهنگ بویژه برای نسل های بعدی بازنگری همین وصایاست و سفارش به مفاهیمی سیاسی - اجتماعی است.

روش شناسی

روش پژوهش و راهبرد پژوهش تحلیل محتوای کمی - کیفی است که نوعی تکنیک در پژوهش کیفی است که برای توصیف عینی و منظم محتوای پیام با هدف نهایی تفسیر داده ها به کار می رود و بر شناخت و برجسته ساختن محورها یا خطوط اصلی متن دلالت دارد. از تحلیل محتوا می توان به خوبی برای شناخت الگوهای موجود در داده های کیفی استفاده کرد. تحلیل قالب مضامین و تحلیل شبکه مضامین نیز از ابزارهایی هستند که معمولاً در تحلیل محتوا به کار می روند. قالب مضامین،

فهرستی از مضامین را به صورت سلسله‌مراتبی نشان می‌دهد. شبکه مضامین نیز ارتباط میان مضامین را در نگاره‌هایی شبیه تارنما نشان می‌دهد (خنیفر و مسلمی، ۱۳۹۷). «مضمون» و یا «تم» ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که نشان دهنده‌ی اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و درک خاصی در رابطه با سوالات پژوهش و الگویی است که در مجموعه‌ای از داده‌ها یافت شده و به توصیف سازمان‌دهی مشاهدات و تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد. مفهوم تم دارای معانی چندگانه است و ایجاد تم شیوه‌ای است که مضامین و معانی اساسی را در مقوله‌ها با هم مرتبط می‌سازد. پولیت و هانگلر (۱۹۹۱)، تم را یک اصل تکراری ایجاد شده در درون مقوله‌ها یا گسست میان مقوله‌ها می‌دانند. تم که به پرسش «چگونه» است پاسخ می‌دهد. رشته‌ای از معانی برجسته، واحدهای معانی فشرده، رمزها یا مقوله‌ها بر اساس سطوح تفسیری است (خنیفر - مسلمی، ۱۳۹۷: ۵۴). مضمون‌ها نیز دارای انواعی است که بنا بر اساس شناخت، بر اساس ماهیت، بر اساس سلسله‌مراتب، بر اساس جایگاه بر اساس قابلیت مشاهده، بر اساس منشاء شناسایی، بر اساس نقش بر اساس تثبیت موقعیت طبقه‌بندی می‌شوند. (عابدی، جعفری و همکاران، ۱۳۹۰). جامعه آماری شامل شهدای جنگ تحمیلی در حدود ۲۱۳۲۵۵ نفر بوده است که شامل ۱۵۵۰۸۱ در درگیری مستقیم با دشمن و ۱۵۱۵۴ نفر در حملات دشمن به شهرها و ۱۱۸۱۴ نفر در حوادث متفرقه و سایر موارد ۹۸۸۹ نفر بوده است. از بین کلیه وصایای «مدافع حرم» با توجه به آثار موجود در کتابخانه بنیاد شهید و از خانواده‌های شهدا در تهران، ۲۰ وصیت‌نامه مکتوب انتخاب شد، با توجه به این امر، شیوه نمونه‌گیری؛ از نوع نمونه در دسترس بوده است. اعتبار و اعتماد داده‌ها در تحقیق کیفی یکی از چالش‌برانگیزترین مسائل موجود در این روش است. حقیقت این است که محققین کیفی نیز همانند محققین کمی به دنبال استحکام داده‌های خود هستند و برای این منظور شاخص‌هایی نیز در نظر دارند بیشترین اشاره در متون مرتبط، به نظرات گویا و لینکلن (۱۹۹۴) اختصاص دارد که چهار شاخص اعتبار، اعتماد، تأییدپذیری و انتقال‌پذیری را برای آن ذکر کرده‌اند. بر همین اساس در این تحقیق ارزیابی اعتبار و اعتماد داده‌ها با توجه به این چهار شاخص انجام پذیرفته است.

یافته ها

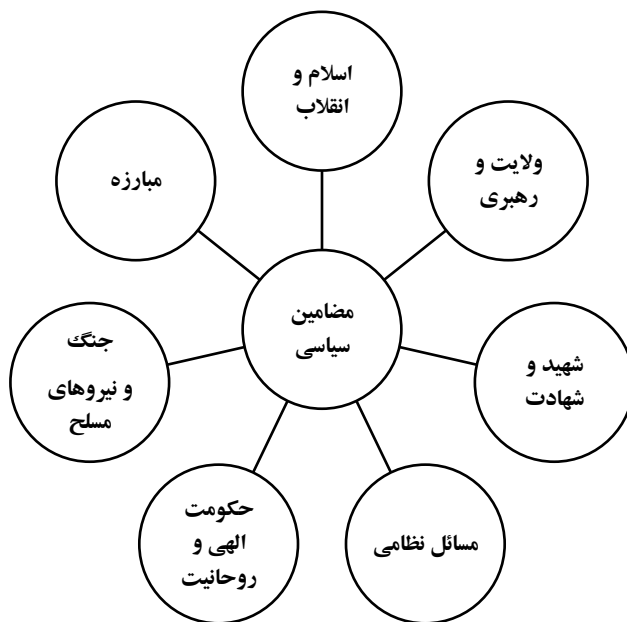
مرور وصیت نامه های شهدای مدافع حرم که در دهه نود به جنگ دشمن رفته اند و در میدان جنگ حضور پیدا کرده اند نشان می دهد که این شهدا دارای خصایص ویژه و منحصر بفردی هستند که عبارتند از: افراد جوان و مشتاق - مدافعان ایرانی متشکل از سه بخش سپاه پاسداران - بسیج مردمی - ارتش جمهوری اسلامی ایران - مدافعان شیعه مذهب ایرانی. شبه نظامیان تحت حمایت ایران - افراد ایرانی، (یمنی، عراقی، افغانستان، لبنان، سوریه آموزش دیده در ایران). مدافعان متشکل شده است از: ۱- گردان زینیون ۲- گردان لواء ذوالفقار ۳- گروه عصائب اهل حق ۴- سرایا السلام ۵- سرایا الخراسانی ۶- کتائب حزب الله ۷- حزب الله عراق ۸- کتائب امام علی ۹- کتائب سیدالشهداء ۱۰- حرکة النجباء (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۷).

• تجزیه و تحلیل متن وصایا

همانطور که اشاره شد و بدقت و وضوح مضامین شناخته و انتخاب شدند. در این قسمت به تجزیه و تحلیل مفاهیم محوری، مضامین اصلی و زیر مقوله ها پرداخته می شود. در این مرحله منظور اشاره به ویژگی های موارد زیر است که در پی آمده است: ۱- «نشان دادن روابط میان مضامین به صورت غیر خطی؛ ۲- عدم وجود هرگونه سلسله مراتب میان مضامین و تاکید بر وابستگی و ارتباط میان اجزاء شبکه؛ ۳- عرضه نقشه ای شبیه تارنما به مثابه ی اصل سازمان دهنده و روش نمایش؛ ۴- نظام مند کردن مضامین بر اساس روندی مشخص شامل مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی متن)؛ ۵- مضامین سازمان دهنده (مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی در برگیرنده اصول حاکم بر متن به مثابه ی کل)» (خنیفر و مسلمی، ۱۳۹۷: ۶۳).

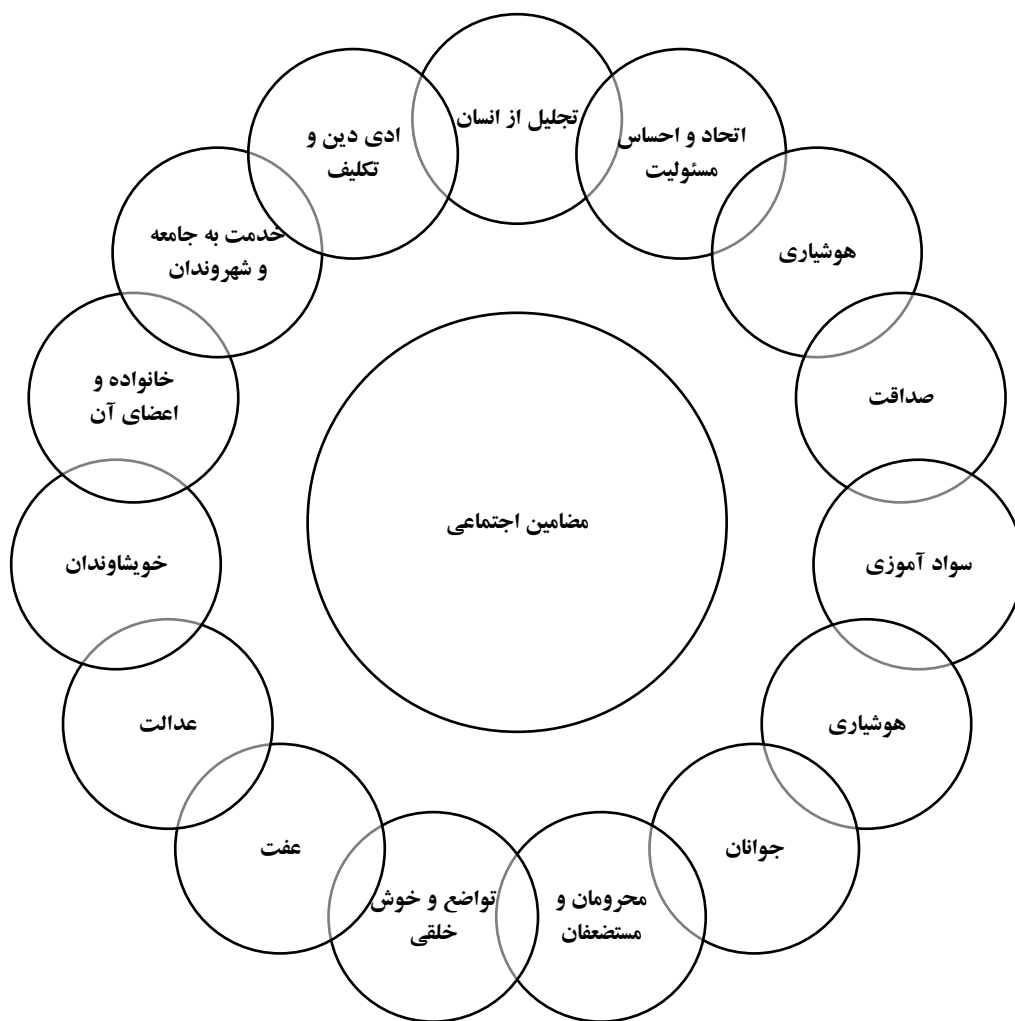
• تجزیه و تحلیل مفاهیم سیاسی بر گرفته از وصایای شهدای مدافع حرم

۱۰۴... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

نمودار شماره (۱). ترسیم شبکه مضامین سیاسی

- تجزیه و تحلیل مفاهیم اجتماعی برگرفته از وصایای شهدای مدافعان حرم

نمودار شماره (۲). ترسیم شبکه مضامین اجتماعی

۱۰۶... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

جدول شماره (۲). شهدای مدافع حرم

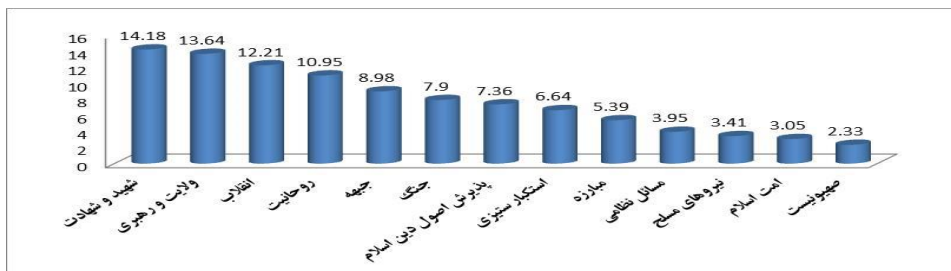
شماره	تعداد جملات	درصد
۱	۱۶	1.66
۲	۲۹	3.0۲
۳	۹۰	9.3۷
۴	۹	0.9۴
۵	۲۱	2.18
۶	۶۳	6.5۶
۷	۱۹	1.9۸
۸	۱۰۳	10.7۲
۹	۱۲	1.2۵
۱۰	۵۲	5.41
۱۱	۳۴	3.5۴
۱۲	۹۴	9.78
۱۳	۱۵	1.56
۱۴	۲۲	2.2۹
۱۵	۳۶	3.7۵
۱۶	۴۳	4.47
۱۷	۸۰	8.32
۱۸	۶۲	6.45
۱۹	۴۲	4.37
۲۰	۱۱۹	12.38
جمع	۱۰۰۰	

در هر دسته از مقولات کلی یک کد به عنوان سایر وجود دارد که جملاتی که مرتبط با این مقوله کلی بوده ولی مقوله جزئی آن پیش بینی نشده، به دلیل همین نامشخص بودن کد جمله با فونت دیگری برجسته نشده‌اند. از کل وصایا و آثار فرهنگی که مورد تحلیل قرار گرفته است، ۹۶۱ مورد (جمله) از وصایای شهدای مدافعین حرم در سه مقوله سیاسی، اجتماعی مطرح شده است.

واکاوی کیفی مفاهیم سیاسی - اجتماعی وصایای شهدای مدافع حرم استان تهران۱۰۷

جدول شماره (۳). مقوله های کلی امور سیاسی (شهدای مدافع حرم) به ترتیب بیشترین فراوانی

ردیف	مقوله کلی	فراوانی	درصد
۱	شهید و شهادت	۷۹	14.18
۲	ولایت و رهبری	۷۶	13.64
۳	انقلاب	۶۸	12.2۱
۴	روحانیت	۶۱	10.95
۵	جبهه	۵۰	8.9۸
۶	جنگ	۴۴	7.۹۰
۷	پذیرش اصول دین اسلام	۴۱	7.36
۸	استکبار ستیزی	۳۷	6.64
۹	مبارزه	۳۰	5.3۹
۱۰	مسائل نظامی	۲۲	3.9۵
۱۱	نیروهای مسلح	۱۹	3.41
۱۲	امت اسلام	۱۷	3.05
۱۳	صهیونیست	۱۳	2.33
	جمع کل	۵۵۷	۱۰۰.۰

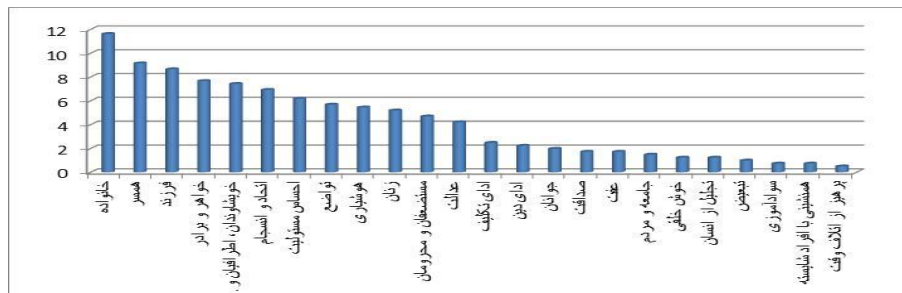
• امور اجتماعی

امور اجتماعی در مجموع ۴۰۴ بار از سوی شهدای مدافع حرم مطرح شده است. که بیشترین فراوانی مربوط به مقوله خانواده با ۱۱/۶۳ درصد و کمترین فراوانی مربوط به پرهیز از اتلاف وقت با ۰/۵۰ درصد بوده است. مقوله های کلی و جزئی این محور به شرح زیر می باشد:

۱۰۸....پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

جدول شماره (۴). مقوله‌های کلی امور اجتماعی (شهادی مدافع حرم) به ترتیب بیشترین فراوانی

ردیف	مقوله کلی	فراوانی	درصد
۱	خانواده	47	11.63
۲	همسر	۳۷	9.16
۳	فرزند	۳۵	8.66
۴	خواهر و برادر	۳۱	7.67
۵	خویشاوندان، اطرافیان و دوستان	۳۰	7.43
۶	اتحاد و انسجام	۲۸	6.93
۷	احساس مسئولیت	۲۵	6.19
۸	تواضع	۲۳	5.69
۹	هوشیاری	۲۲	5.45
۱۰	زنان	۲۱	5.20
۱۱	مستضعفان و محرومان	۱۹	4.70
۱۲	عدالت	۱۷	4.21
۱۳	ادای تکلیف	۱۰	2.48
۱۴	ادای دین	9	2.23
۱۵	جوانان	۸	1.98
۱۶	صداقت	۷	1.73
۱۷	عفت	۷	1.73
۱۸	خدمت به جامعه و مردم	۶	1.49
۱۹	خوش خلقی	۵	1.24
۲۰	تجلیل از انسان	۵	1.24
۲۱	تبعیض	۴	0.99
۲۲	سوادآموزی	۳	0.74
۲۳	همنشینی با افراد شایسته	۳	0.74
۲۴	پرهیز از اتلاف وقت	۲	0.50
	جمع کل	۴۰۴	۱۰۰.۰

بحث و نتیجه گیری

جهت شناخت جایگاه ایران و حضور مدافعان در جبهه جنگ با دشمن خارجی (۱۳۹۱- ۱۳۹۷) می توان به موارد زیر اشاره نمود:

خاورمیانه در دهه آغازین قرن بیست و یکم بیشترین منازعات و تنش های سیاسی را گذرانده است. منازعه و بحران در خاورمیانه بین بازیگران سیاسی تشکیل دهنده آن می تواند خاورمیانه را به عنوان منطقه ای معرفی کند که بر مبنای طرفداران نظام بین الملل محوریت قدرت و نقش دولت ها را بتوان ارکان مهم سیاست خارجی دولت های تشکیل دهنده آن دانست. منازعات اعراب و اسرائیل، بحران سیاسی ایران و عراق، بنیاد گرایی اسلامی و تنش بین جنبش های اسلامی، منازعات و مشاجرات گروه های اسلامی شیعی مانند حزب الله و اسرائیل، همگی مواردی است که در خاورمیانه امروز عدم ثبات سیاسی را به ارمغان آورده است که خود موجب شده است موازنه قوا در خاورمیانه در چارچوب واقع گرایی رویکرد سیاست خارجی دولت های این منطقه گردد. اگر به اختلافات و منازعات داخلی در خاورمیانه با دیده تامل بنگریم خواهیم دید که فشارهای سیاسی بازیگران قدرتمند نظام بین الملل بر تداوم این درگیری ها افزوده است. خاورمیانه قرن بیست و یکم عرصه رقابتی شده است برای قدرت های سیاسی دنیا، به ویژه ایالات متحده که قدرت و اقتدار خود را در این منطقه به نمایش بگذارند. بنابراین، وقوع بحران در خاورمیانه امروز از سویی به تشتت آراء در رویکرد سیاست خارجی دولت های متشکل نسبت به دگرگونی های نظام بین الملل مربوط می شود و از سویی به همکاری و

برنامه‌های دراز مدت بازیگران سیاسی قدرتمند دنیا در مورد تنش زدایی در خاورمیانه. مساله ایران هراسی که با توجه به غنی سازی اورانیوم و پیامدهای سیاسی آن نسبت به ایران در اذهان کشورهای منطقه ایجاد شده است خود از مواردی است که نشان از عدم اطمینان و از سوی هماهنگی بین کشورهای منطقه در خصوص رسیدن به یک همگرایی سیاسی و اجماع در این دولت‌ها وجود دارد. این امر خود موجب شده است که برخی از کشورهای منطقه به ویژه کشورهای حوزه خلیج فارس مبالغه‌ناگفتی را صرف خرید تسلیحات نظامی از آمریکا کنند.

در تمامی بحران‌های منطقه می‌شود سایه‌ای از تاثیرات بازیگران قدرتمند سیاسی دنیا را مشاهده کرد که نشان از عدم ثبات سیاسی در این منطقه را دارد و موجب شده است رویکرد نظامی‌گری در دولت‌های منطقه نسبت به یکدیگر افزایش یابد و موازنه قوا بین کشورها روندی رو به رشد داشته باشند (کاشانی، ۱۳۹۵: ۱۱۰). مهمترین دلایل سیاست‌گذاری حضور مدافعان حرم در سوریه و عراق عبارتست از: دفاع از مظلوم برهر مسلمانی واجب است. طبق آموزه‌های دینی هر کس صدای مظلومی را بشنود او را یاری نرساند مسلمان نیست. فرقی نمی‌کند این مظلوم مسلمان باشد یا غیر مسلمان. برای جلوگیری از:

- فراهم نمودن محیطی امن برای اسرائیل.
 - نجات رژیم‌های مرتجع منطقه از خطر سقوط خصوصا رو به زوال ال سعود.
 - منحرف نمودن حرکت‌های آزادیخواهان و حق طلب مردم مسلمان منطقه.
 - وبالاخره حفظ منافع امپریالیسم امریکا در منطقه.
- فشارهای معیشتی و سیاسی از یک سو و آشفتگی فرهنگی از سوی دیگر امکان شکل‌گیری جمع‌ها و گروه‌های اجتماعی را از میان برده است. ارتباطات میان انسان‌ها در غالب موارد محدود به خانواده هسته‌ای می‌شود و سایر روابط اجتماعی عقیم و ناپایدار است. نتیجه مستقیم چنین وضعیتی شکل‌گیری انسان‌های «اتمیزه» است. انسان‌هایی که نسبت به هیچ جمع اولیه یا ثانویه‌ای حس تعلق ندارند. آن‌ها تنها هستند؛ تنها خود و منافع خود را می‌شناسند و دنبال می‌کنند و این وضعیت شرایط را برای علت‌العلل بسیاری از آسیب‌های اجتماعی کنونی ایران را مهیا می‌کند: «خودمداری» (کاشانی، ۱۳۹۵: ۱۲۴). پدیده

خودمداری از نقطه نظر اجتماعی با پدیده «فردگرایی» که شاخصه فرهنگ لیبرال مدرن در جوامع غربی دانسته می شود، متفاوت است. فردگرایی در بهترین حالت به معنای پیگیری و جستجوی علایق و منافع فردی در چارچوب اصول فرهنگی مشترک و بستر اجتماعی معین است. (کاشانی، ۱۳۹۵). در جامعه ایران اما اختلال در عملکرد بهینه فرهنگ و اجتماع، سستی گرفتن پیوندهای گروهی و در یک کلام آشفتگی نظام جامعه، شرایط موجود نه مولد انسان‌های فردگرا که موجب شکل‌گیری انسان‌های خودمدار گردیده است. انسانی که تنها «خود» و منافع و علایق خود را قدر می‌نهد و بر صدر می‌نشانند و به دلیل ضعف جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری به حق دیگری و حقوق جمع نمی‌اندیشد. نکته قابل توجه دیگر آن است که در شرایط آشفتگی اجتماعی، شکل‌گیری جمع‌های بسته و محدود نیز نه تنها گرهی از مشکلات موجود نمی‌گشاید، بلکه بر حجم مشکلات خواهد افزود. شکل‌گیری گروه‌های اجتماعی در این حالت به معنای بازتولید الگوی خودمداری در قالب «گروه‌مداری» و «فرقه‌مداری» خواهد بود. تضاد پنهان و آشکار میان خرده‌فرهنگ‌ها، اقوام، نسل‌ها و طبقات اجتماعی در جامعه کنونی ایران در همین راستا قابل تحلیل و تأمل است. پیامد دیگر وضعیت مورد اشاره در ایران، ضعف اعتماد اجتماعی است. در جامعه کنونی ایران، به ویژه در شهرهای بزرگ که در آن‌ها آشنایی نزدیک با همگان میسر نیست، ضرورت دارد تعاملات بر پایه حداقلی از اعتماد اجتماعی شکل گیرند.

رتبه‌بندی کشورها از منظر شاخص‌های مختلف به منظور یافتن تصویری شفاف از جایگاه آن‌ها در فضای جهانی، موضوعی است که مورد توجه سازمان‌های بین‌المللی قرار دارد. مقایسه بین‌کشوری شاخص‌های اقتصادی، علاوه بر تعیین جایگاه کشور در میان اقتصادهای مختلف، امکان بررسی سیاست‌های اتخاذ شده و پیشرفت‌های حاصل از این سیاست‌ها را نیز مهیا می‌سازد. بنابراین مقایسه و رتبه‌بندی کشور از نظر شاخص‌های مختلف از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. بررسی و تجزیه و تحلیل وضعیت ایران از منظر شاخص‌های مختلف نشان می‌دهد از خلال بررسی ۱۶ شاخص منتخب از سه گروه شاخص‌های ترکیبی، هدف و ساختاری، و وضعیت اقتصادی کشور و مقایسه آن با سایر اقتصادهای جهان، جایگاه ایران در این شاخص‌ها و تغییرات آن برخی از متغیرهای اقتصاد کلان نیز وجود دارند که می‌توانند وضعیت اقتصادی کشورها را نشان دهند. با توجه به ماهیت متغیرهای کلان اقتصادی

می‌توان آنها را در دو دسته کلی ۱- شاخص‌های هدف ۲- شاخص‌های هدایت‌کننده (ساختاری) تقسیم‌بندی کرد. ازجمله این شاخص‌ها می‌توان به نرخ تورم، نرخ بیکاری، نرخ اشتغال و درآمد سرانه اشاره نمود. شاخص‌های هدایت‌کننده (ساختاری) آن دسته از شاخص‌ها هستند که معمولاً به‌عنوان شاخص‌های هدف مدنظر نبوده و آثار و نتایج تغییر آنها با وقفه زمانی در سایر شاخص‌ها (شاخص‌های هدف) نمایان می‌گردد؛ ازجمله این شاخص‌ها می‌توان به نرخ رشد جمعیت یا نرخ مشارکت اشاره نمود. در این مطالعه به منظور بررسی وضعیت گذشته و حال ایران ابتدا مهم‌ترین شاخص‌ها شناسایی و سپس تلاش شده است تا مقدار هر کدام از آن‌ها حداقل طی دوره ۱۰ ساله منتهی به سال ۲۰۱۸ مورد بررسی قرار گیرد تا در این بین علاوه بر وضعیت کنونی، روند رو به رشد یا رو به نزول ایران در هر شاخص مشخص گردد. در ادامه و در جدول زیر جایگاه ایران در بین کشورهای جهان بر اساس هر کدام از ۱۶ شاخص در ابتدا و انتهای دوره مورد بررسی نشان داده شده است. شایان ذکر است تمام رتبه‌بندی‌ها از کمیت زیاد به کم شاخص مرتب شده است و در متغیرهای ستاره‌دار هرچه رتبه کمتر باشد، بیانگر ضعف بیشتر شاخص مورد بررسی است (پژوهشکده اقتصادی امور اقتصادی بین‌الملل، ۲۰۱۸).

واکاوی کیفی مفاهیم سیاسی - اجتماعی و صایای شهدای مدافع حرم استان تهران ۱۱۳

مقایسه جایگاه بین‌المللی ایران در شاخص‌های اقتصادی

نام شاخص	ابتدای دوره			انتهای دوره		
	سال	مقدار شاخص	رتبه (تعداد کل)	سال	مقدار شاخص	رتبه (تعداد کل)
نرخ مشارکت نیروی کار (درصد)	۲۰۰۸	۴۳٫۳	۱۸۱ (۱۸۷)	۲۰۱۷	۴۴٫۲	۱۷۸ (۱۸۷)
نرخ مشارکت نیروی کار زنان (درصد)	۲۰۰۸	۱۵٫۵	۱۸۲ (۱۸۷)	۲۰۱۷	۱۶٫۸	۱۸۳ (۱۸۷)
نرخ باروری (تعداد فرزند یک زن)	۱۹۹۰	۴٫۸	۷۱ (۱۹۶)	۲۰۱۶	۱٫۷	۱۵۹ (۲۰۰)
تعداد مقالات علمی	۲۰۰۸	۱۶۸۴۱٫۷	۱۹ (۱۹۶)	۲۰۱۶	۴۰۹۷۴٫۵	۱۵ (۱۹۶)
تولید ناخالص داخلی PPP (میلیارد دلار)	۱۹۹۰	۶۱۹٫۳	۱۶ (۱۶۵)	۲۰۱۶	۱۰۴۸۴٫۹۰	۱۸ (۱۸۳)
تولید سرانه (دلار)	۱۹۹۰	۱۱۰۰۱۵	۵۳ (۱۶۵)	۲۰۱۶	۱۸۰۴۹۸	۶۲ (۱۸۳)
تورم* (درصد)	۱۹۹۰	۷٫۶	۷۵ (۱۳۶)	۲۰۱۶	۸٫۶	۲۱ (۱۷۰)
بیکاری* (درصد)	۲۰۰۸	۱۰٫۵	۴۳ (۱۸۷)	۲۰۱۷	۱۳٫۱	۳۹ (۱۸۷)
رقابت‌پذیری	۲۰۱۲	۴٫۲	۶۶ (۱۴۴)	۲۰۱۷	۴٫۳۷	۶۹ (۱۳۷)
سهولت کسب و کار**	۲۰۰۸	-	۱۳۵ (۱۷۸)	۲۰۱۸	۵۶٫۴۸	۱۳۴ (۱۹۰)
نوآوری جهانی	۲۰۱۱	۲۸٫۴۱	۹۵ (۱۲۵)	۲۰۱۷	۳۲٫۰۹	۷۵ (۱۳۷)
آزادی اقتصادی	۲۰۰۸	۴۴	۱۵۱ (۱۵۷)	۲۰۱۸	۵۰٫۹	۱۵۶ (۱۸۰)
توسعه انسانی	۱۹۹۰	۰٫۵۷۲	۹۱ (۱۴۴)	۲۰۱۵	۰٫۷۷۴	۶۹ (۱۸۸)
توسعه جنسیتی	۲۰۰۰	۰٫۷۹۵	۱۲۲ (۱۴۰)	۲۰۱۵	۰٫۸۶۲	۱۳۴ (۱۶۰)
رفاه لگاتوم	۲۰۰۷	۴۹٫۰۴	۱۱۶ (۱۴۹)	۲۰۱۷	۵۰٫۶۵	۱۱۷ (۱۴۹)
توسعه فراگیر	۲۰۱۷	۷٫۳۹	۲۱ (۷۸)	۲۰۱۸	۴۰٫۸	۳۷ (۷۴)

منبع: پژوهشکده اقتصادی امور سازمان ملل (۲۰۱۸)

با توجه به جدول فوق، طی دوره مورد بررسی ایران از منظر تولید علم و تولید ناخالص داخلی همواره جزو ۲۰ کشور برتر دنیا بوده و در سال‌های اخیر نیز این جایگاه تثبیت شده است. وضعیت ایران در شاخص‌هایی مانند رقابت‌پذیری جهانی، تولید سرانه و توسعه انسانی نیز نسبتاً مناسب است، به طوریکه در بین قریب به ۱۹۰ کشور، ایران همواره در رتبه‌های میانی (رتبه ۵۰ تا ۹۰) قرار داشته است. با این حال در بیشتر شاخص‌های مورد بررسی، ایران جایگاه مناسبی را در مقایسه با سایر کشورها نداشته و همواره جزو کشورهای دارای عملکرد ضعیف در رتبه‌بندی جهانی قرار گرفته است. تورم، بیکاری، نرخ مشارکت نیروی کار، آزادی اقتصادی، رفاه لگاتوم، سهولت کسب و کار از جمله این شاخص‌ها هستند.

نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش نشان داد: در نظام بین‌الملل کنونی دولت‌ها اهداف و منافع همسو یا متعارضی با هم دارند و برای رسیدن به این اهداف و حل اختلاف‌ها، از شیوه‌ها و ابزارهای گوناگونی

بهره می‌جویند. روابط دولت‌های ملی طیفی از اتحاد و همبستگی تا جنگ و ستیز را در بر دارد. به عبارت دیگر، این طیف، همکاری برای رسیدن به این اهداف و حل اختلاف‌ها تا رویارویی کامل و تلاش برای نابودی و سلطه کامل بر دیگری را در بر می‌گیرد. مرور و تحلیل متون وصایای شهدای مدافع حرم نشان می‌دهد که مهمترین اهداف مدافعان حرم در جنگ در سوریه علیه داعش و کفار احساس مسئولیت در آنها است. علل زمینه‌ساز و شرایطی که موجب اقدام به جنگ و مبارزه را می‌طلبد همچنان وجود دارد. هنوز دسیسه و توطئه‌ها، تسلط و یاغیگری از سوی دشمنان اسلام و این مرز و بوم دیده می‌شود. هرچند این بار نه در داخل بلکه در خارج از مرزهای کشور و این بار احساس مسئولیت در نسلی جوان هویدا شده است. پژوهش حاضر با اتکا بر نظریه‌های جامعه‌شناختی زیر تحلیل و بررسی شده است:

نظریه‌های جامعه‌شناختی (کارکردگرایی) مطابق با آراء دورکیم و مرتون، جنگ به عنوان یکی از پدیده‌های اجتماعی است که همواره می‌تواند کارکرد مثبت و منفی داشته باشد. با استناد به وصایای شهدای مدافع حرم جنگ عراق علیه ایران برای نظام جمهوری اسلامی دارای تبعات مثبت بوده است. این تبعات شامل: دفاع از مرز و بوم، دفاع از حیثیت و ناموس و کیان مملکت همچنین دارای تبعات منفی چون از دست رفتن تعداد زیادی از جوانان وطن، آسیب‌های فراوان ناشی از حملات نظامی و از بین رفتن شهرها و خانواده‌ها بوده است. ب) (ساخت‌گرایان) نظریه شوارتز معتقدند رفتارهای هنجاری از جمله همنوایی، خیرخواهی و پابندی به سنت‌ها و جهان‌گرایی از جمله ارزش‌هایی هستند که موجب همبستگی و تقویت آن در روابط و اعضای جامعه می‌شود. ساخت‌گرایان معتقدند عمدتاً "جنگ دارای تأثیرات فراوانی است و مهمترین اثرات آن را می‌توان در نهادهای اقتصادی - سیاسی - خانوادگی و مذهبی ملاحظه نمود. تفهم‌گرایان (وبر) شهادت‌کنشی ارزشی است. در این کنش شهید خود را متعهد می‌داند به دین خود، اجتماع خود و یا اینکه حاکمیت اخلاق پایبند باشد. به عبارت دیگر؛ شخص شهید در جنگ با توجه به اصول و اعتقاد خود فقط به دنبال نتیجه و سودمندی عمل نیست بلکه او می‌خواهد به تکلیف خود عمل کند. مطابق با آراء و نظریه‌های اسلامی هرگونه جنگی جز جهاد نفی می‌شود چرا که جهاد به مفهوم جنگیدن در راه خداست. جنگ و جهاد با

واکاوی کیفی مفاهیم سیاسی-اجتماعی وصایای شهدای مدافع حرم استان تهران ۱۱۵

دشمنان ، کفار و مشرکین به منظور و رسیدن یک جامعه به کمال و یک جامعه واحد اسلامی تلقی می شود.

بنا بر آنچه ذکر شد نتایج پژوهش حاضر با آراء و اندیشه های اندیشمندان مسلمان همراه و همسو است. "دکتر علی شریعتی" معتقد بود روحیه شهادت طلبی در میان افراد جامعه مسلمان نشأت گرفته از قیام امام حسین و حادثه عاشورا است. پیرو این آیین شهادت یک باخت نیست بلکه یک انتخاب است. شهید مطهری شهادت را دارای ارزش، تقدس هدف، قداست، ارکان و لیاقت، صداقت، جهاد و یک آرزو می دانست. امام خمینی (ره) نیز شهید را شمع محفل دوستان می داند و معتقد است شهید با نثار جان خویش شافع می شود و در کنار انبیا و علما جای می گیرد و مقام والایی پیدا می کند. حضرت آیت الله خامنه ای نیز شهادت و روحیه شهادت طلبی دارای ارزش بوده و شهادت به معنای مجاهدت تمام عیار در راه خدا است. امری که باید همیشه باشد. نتایج پژوهش حاضر با مطالعات نصرتی (۱۳۸۰) که در زمینه مبانی نظری شهادت در قران مجید هاشمی (۱۳۸۳) در ارتباط با فرهنگ شهادت در دیدگاه قران و مقایسه با وصایا و سیره عملی شهدا؛ صدیق اورعی (۱۳۸۵) تحلیل محتوای وصایا و آثار فرهنگی شهدا، عرب نژاد (۱۳۸۶) بررسی خاستگاه اجتماعی شهدا و تحلیل محتوای وصیت نامه ها، شاعری (۱۳۸۶) در مورد انگیزه های موثر بر شهادت طلبی، دهستانی (۱۳۸۷) تحلیل و بررسی محتوای وصیت نامه های شهیدان استان تهران، فراهانی (۱۳۹۰) تحلیل محتوای وصیت نامه شهدا با تاکید بر نیایش، رستمی راوی (۱۳۹۲) تحلیل محتوای وصیت نامه شهدای روحانی استان کرمان نیز همپوشانی داشته و موید یافته های تحقیقات ذکر شده است .

منابع

- اختر محققى، مهدى، کامرانى، فریدون (۱۳۹۵). «فرهنگ و سرمایه اجتماعی»، فصلنامه پژوهش اجتماعی، دوره هشتم، شماره ۳۰، بهار.
- ادیبی سده، مهدی (۱۳۹۱). «جامعه‌شناسی جنگ و نیروهای نظامی». انتشارات سمت. چاپ یازدهم.
- اردستانی، حسین (۱۳۸۸). «جنگ عراق و ایران - رویارویی استراتژی‌ها»، تهران: مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ) .
- ازکیا، الف (۱۳۸۰). «جامعه‌شناسی شهید شهادت». تهران: نشر فرهنگ.
- بوتول، گاستون (۱۳۸۷) «جامعه‌شناسی جنگ» ترجمه هوشنگ فرخجسته، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- بیبی، ارل (۱۳۹۵). «روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا فاضل»، تهران: انتشارات سمت.
- بیرو، آلن (۱۳۶۶) «فرهنگ علوم اجتماعی» ترجمه باقر ساروخانی، تهران: انتشارات کیهان.
- پارسادوست (۱۳۸۱)، منوچهر. «نقش سازمان ملل متحد در جنگ عراق و ایران»، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- پاک سرشت، سلیمان (۱۳۹۳). «ملاحظات و راهبردهای ارتقای سرمایه اجتماعی» تهران: فصلنامه راهبرد فرهنگ، شماره ۲۵ (بهار).
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۴) «سرمایه اجتماعی اعتماد، دموکراسی و توسعه» تهران: نشر شیرازه .
- جهان‌بین، فرزاد (۱۳۹۳) «مقاله سرمایه اجتماعی؛ حلقه ارتباطی قدرت نرم، امنیت نرم، تهدید نرم» تهران: فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال چهارم، شماره ۱۰، (بهار و تابستان) .
- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۶). «کشف اسرار»، قم: انتشارات آزادی.
- دیلینی، تیم (۱۳۸۸) «نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی» ترجمه بهرنگ صدیقی، وحید طلوعی، تهران: نشر نی .
- ذبیح، علیرضا (۱۳۸۷) «عرفان سرخ: تأثیر فرهنگ شهادت طلبی در حفظ ارزشهای دینی» قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
- راودرادی، اعظم (۱۳۸۸) «مقاله نقش برنامه‌های دینی و غیر دینی تلویزیون در افزایش و یا کاهش دینداری» فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره دوم، شماره ۶، تابستان .
- ردادی، محسن (۱۳۸۹) «منابع قدرت نرم سرمایه اجتماعی در اسلام» تهران: دانشگاه امام صادق (ع) .
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۰) «توسعه و تضاد» تهران: شرکت سهامی انتشار .
- ریتزر، جورج (۱۳۸۱) «نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر» ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی .
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، حجازی، الهه (۱۳۹۶). «روش‌های تحقیق در علوم رفتاری». تهران: انتشارات آگه.
- شاعری، محمدحسین (۱۳۸۱) «جامعه‌شناسی شهادت طلبی و انگیزه‌های شهیدان» تهران: نشر شاهد .

واکاوی کیفی مفاهیم سیاسی - اجتماعی وصایای شهدای مدافع حرم استان تهران ۱۱۷

- شریعتی، علی (۱۳۶۱). « حسین وارث آدم و بحثی راجع به شهید»، تهران: نشر قلم.
- شیرازی، سلطان الواعظین (۱۳۹۱) «شب های پیشاور» قم: نشر دیوان.
- شیرکوند، زهرا (۱۳۹۱). «بررسی اندیشه معصومین در وصیت نامه شهدا به عنوان متون ادبی معاصر»، کتاب ماه
- ظهوری، هوشنگ (۱۳۸۸). نگرش فرزندان شاهد به فرهنگ شهادت، پژوهشنامه علوم اجتماعی، سال دوم، شماره اول.
- عباس زاده، هادی - کرمی، کامران (۱۳۹۰) «مقاله سرمایه اجتماعی و امنیت پایدار تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره ۱ (بهار) شماره مسلسل ۵۱.
- فهیمی، سیدمهدی (۱۳۶۸). «فرهنگ جبهه» تهران: انتشارات حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- قدسی، امیر (۱۳۹۱). «قدرت نرم و امنیت پایدار ج.ا.ا. در پرتو بازتولید سرمایه اجتماعی» تهران: فصلنامه آفاق امنیت، سال پنجم، شماره ۱۵
- کاشانی، سالار (۱۳۹۵). «نگرشی ساختاری - کارکردی به آسیب‌های اجتماعی در ایران. مجله انسان شناسی و فرهنگ.
- کرلینجر، فردریک نیکلز (۱۳۹۵). « مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه حسن پاشا شریفی، تهران: انتشارات آوای نور.
- کریمی، مصطفی (۱۳۹۴) «گفتمان شهادت؛ بررسی مفهوم شهادت با رویکرد تحلیل گفتمان» تهران: نشر مرز و بوم .
- گزارش خبرگزاری فارس (۲۰۱۵). « مدافعان حرم، زندگینامه و خاطرات ۴۰ شهید مدافع حرم حضرت زینب (س) »، ص ۱۵۰-۱۵۱
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۶). « سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران اصول و مسائل»، جلد ۴، تهران: دادگستر .
- مطهری، مرتضی (۱۳۶۵). « حماسه حسینی»، تهران: انتشارات صدرا، جلد سوم.